

шку Црној Гори и, разумије се, везе Русије и Црне Горе шездесетих и седамдесетих година XIX вијека.

У излагању Хитрова се придржавала хронолошког принципа, постављајући не баш чврсте границе између потпериода у црногорској прошлости. Тако она стварање балканског савеза 1866—1868. истиче као почетак новог поглавља у ослободилачкој борби Црногораца. Да би објаснила улогу Црне Горе и Србије у ослободилачком покрету на Балкану шездесетих година XIX вијека, Хитрова је изложила опште прилике на том простору, посебно италијанско-мађарске планове о заједничком иступању са балканским народима против Османске царевине. Понекад се Хитрова не придржава стриктно хронолошки омеђене цјелине, па се, кад се ради о излагању појединих пробле-

ма, враћа и на период који је обрађиван у претходној глави.

Излагањем о Црној Гори у периоду велике источне кризе (1875 — 1878) Хитрова је завршила своју обимну књигу. Она је овдје посебно обрадила везе Уједињене омладине српске са Црном Гором и њену улогу у припремању устанка, што је и до сада било прилично изучено у југословенској и совјетској историографији, првенствено на основу руске грађе.

Ова књига Н. И. Хитрове заиста је један од крупнијих и значајнијих резултата изучавања црногорске прошлости средином XIX вијека. Својим приступом и новим подацима које је саопштила, Хитрова је знатно допринијела да се црногорска историја свестраније изучи, посебно из угла руског гледања на ову малу књажевину.

Радоман Јовановић

Љиљана Алексић-Пејковић, ПОЛИТИКА ИТАЛИЈЕ ПРЕМА СРБИЈИ ДО 1870. ГОДИНЕ

Београд 1979, стр. 390.

Питање политике Италије према Србији и ослободилачким покретима балканских народа средином XIX вијека крупан је научни подухват, који успјешно може обавити само стручњак признатих научних квалитета, свестрано упућен у односе међу европским силама и стручњак за дипломатску историју овог времена. Од када су италијански идеолози и политичари схватили значај балканских народа и источног питања за рјешавање италијанског уједињења и њихових буржоаских револуционарних гихања, нијесу престајали да успостављају тјешње везе са националноослободилачким покретима на Балкану, а посебно са државана Србијом и Црном Гором.

Радио се на томе да се ослободилачки покрети балканских народа, нарочито словенских, искористе као средство за олакшање Италији у њеном сукобу с Аустријом око ослобођења италијанских провинција у саставу Мо-

нархије. Аустрију је, као компензацију за губитак територија у Италији, требало упутити на даљи продор на Балкан, па би таквим њеним освајањима била створена баријера изласку Русије на Медитеран, а посебно — преко Србије и Црне Горе — на Јадранско море. На тај начин уједињена Италија била би безбједнија у својим новим границама и јаче заштићена од германског империјализма, који би на тај начин био упућен на исток.

Живо заинтересована за такав развој догађаја, сардинијска влада, револуционарни демократи, бројни незванични кругови и патриоти повели су замашну акцију за успостављање што тјешњих веза између италијанског револуционарног покрета и ослободилачких стремљења балканских народа. Једина реална платформа могла је бити савезништво које би допринијело рјешавању италијанских питања и радикалном рјешавању источног питања, што

се могло постићи путем подршке праведној националноослободилачкој борби покорених балканских народа.

Ова позамашна књига познатог стручњака за спољнополитичку и дипломатску историју прва је наша монографија о српско-италијанским односима средином XIX вијека. Да би ту занимљиву проблематику обрадила на научној висини признатој њеним ранијим радовима, Љиљана Алексић-Пејковић је морала уложити голем научноистраживачки напор. Наша историографија само је узгред дотицала италијанску политику и италијански утицај на Балкану, прије свега на Србију, Црну Гору и ослободилачки покрет у Херцеговини, углавном у оквиру општих европских тема. Има, додуше, значајних радова у иностраној историографији, прије свега италијанској, о везама италијанских револуционарних демократа са балканским народима у вријеме италијанског уједињења шездесетих година 19. вијека. Бројни су мањи и већи радови о општим питањима међународних односа тога времена, о дипломатској историји, и чланци и расправе у којима се понешто може наћи о утицају италијанских гитања на ослободилачки покрет балканских, у првом реду југословенских народа. Сву ту проблематику није било могуће обрадити у једној књизи и за кратко вријеме, па је Алексић-Пејковић издвојила у посебну цјелину — као тежиште своје књиге — односе између Србије и Италије, премда, због положаја Србије, њене државне организације и утицаја на ослободилачки покрет није било могуће а да се не осврне и на те домене политике српске владе.

Пошто је домаћа грађа за ову тему прилично сиромашна, аутор монографије био је принуђен да се, прије свега, ослони на грађу италијанског, француског и аустријског поријекла, различиту по својој вриједности. Понекад аутор није могао до дође до грађе која би бацила више свјетлости на све канале италијанског утицаја на

ослободилачки покрет српског народа.

Уз помоћ непознате грађе, објављених збирки докумената, домаће и стране штампе, мемоара, путописа, опште литературе и посебних мањих радова, Алексић-Пејковић је успјела да изванредним методом обликује и запаженим стилем напише студију о српско-италијанским односима, управо у периоду револуционарних збивања у српском и италијанском народу. Том књигом је указано на заједништво и револуционарну потку италијанског и српског народа, премда се та револуционарно-демократска опредељеност у италијанској политици преобратила у каснијим околностима из чисто револуционарно-демократске у империјалистичку.

У два дијела ове монографије аутор је обрадио сва питања политичке природе која су везивала Италију и Србију у периоду између два крупна догађаја у европској и свјетској историји, између револуције 1848. године и завршетка италијанског уједињења 1870. године. Научно је сасвим оправдано узимати једну и другу годину за камене међаше — када се догађају преломни моменти посебно у италијанском револуционарном покрету.

У десет глава распоређени научни текст дао је довољно података и бриљантних мишљења о закулисним дипломатским играма, промашеним политичким подухватима, недовољно размишљеним и сумњивим политичким оријентацијама, политици готово свих италијанских кругова према Србији и српском народу уопште. Пружена је маса нових података, синтетизованих и уобличених на високој научној висини. Остале да се детаљније истражује још понешто, као однос италијанског покрета за уједињење и револуционарних гитања у Херцеговини, везе Црне Горе и италијанског покрета, херцеговачки ослободилачки покрет и италијански „Дизорђименто“, али то су предмети других научних подухвата.

Радоман Јовановић